

ÖSSZEFOGLALÓ

A pályázat „Az integratív Ortega” címet viseli; ezzel azt a momentumot kívántuk a kutatások középpontjába állítani, hogy milyen módon kapcsolódnak össze Ortega bölcséletében a különféle erővonalak, hogyan áll filozófiája a legkülönbébb hatások és ellenhatások metszéspontjában. Munkahipotézisnek „az új enciklopédizmus” Németh Lászlótól származó kifejezését vettük, ami arra a teljesítményre utal, hogy – szemben a 18. századi francia felvilágosítók extenzív teljességre törő „rég” enciklopédizmusával – miként lehet a felaprózott, specializálódásra ítélt modern világban mégis megteremteni valamilyen egyetemességet.

A pályázat első kézzelfogható eredménye már visszaad valamit a kutatási célkitűzésből. Ennek tárgya Ortega Leibnizről, a valaha élt egyik legegységesebb filozófusról szóló hatalmas, ám még így is torzóban maradt munkájának lefordítása és elemző utószóval való ellátása. (*Elmélkedések Leibnizről. Az alapelv fogalma és a deduktív elmélet fejlődése.* Attraktor: 2005. 380 old.) A kötetből egy új Ortega világít felénk; nem a mélyen átgondolt, ám szellemes, mediterrán könnyedséggel élénk lépő esszéista, hanem az elmélyült, spekulatív gondolkodó, aki ebben a kései művében kamatoztatta leginkább azt a tudást, amit még fiatal korában kapott marburgi mestereitől, Herman Cohentől és Paul Natorptól. Ebben a munkában markáns módon tárulnak elénk az ortegai filozófia *metafizikai* alapjai.

Ehhez képest merőben más képet mutat a szintén 2005-ben megjelent tanulmánykötet (*Találkozások és törésvonalak. Írók, költők, filozófusok.* Attraktor: 2005. 420 old.) Ahogy a kötet alcíme is sugallja, itt arra tettünk kísérletet, hogy azokat a határmezsgyéket térképezzük fel, melyek a filozófia, az irodalom és a művészetek között húzódnak. A kötetben foglalt 16 tanulmányból közvetlenül 5 foglalkozik Ortégával. Az egyik tanulmány a szerelem női és férfi látószögeinek egybevetésével foglalkozik, a téma két kitűnő ismerője, Lou Salomé és Ortega írásainak alapján, a másik pedig – Ortégát immáron Schellerrel egybevetve – azt vizsgálja, hogy mi módon képes az éthosz telíteni az éroszt annak tönkretétele, elsorvasztása nélkül. A harmadik tanulmány Ortégát a piktúra felől veszi szemügyre; arra a kérdésre próbál választ adni, hogy miképp érvényesül a „mediterrán szem”, Ortega festői látásmódja Goya és Zuloaga művészete kapcsán. A kötetben foglalt két utolsó tanulmány pedig hatástörténeti vonatkozású; Ortega és Spengler Németh Lászlóra, ill. Ortega Némethre és Bibó Istvánra gyakorolt hatását elemzi.

Végül szintén a 2005-ös év terméke a „José Ortega y Gasset” Válogatott Művei IV. kötete, mely a *Regény, színház, zene. Esszék a művészetről* címet viseli (Nagyvilág, 2005. 210 old.) Ez a fordításkötet a művészet további területei felé teremt kapcsolatokat; az egyik esszé Ortega zeneelméleti nézetét bontja ki röviden (*Az új zenéről*), a másik pedig színházhermeneutikai elemzést nyújt (*Mi a színház?*). Úgyszintén hermeneutikai természetű írás a *Kommentár Platón Lakomájához* c. kéziratban maradt töredék, az *Elmélkedés a képeretről* című tanulmány pedig Simmel hasonló témájú esszéjével állítható párhuzamba. Új fordításban közöljük Ortega két, magyarul már a 40-es években megjelent tanulmányát; az új fordításra azért volt szükség, mert a régiiek igen pontatlanok voltak, a filozófiai terminológia elavulttá vált és emellett a stíluskövetelménynek sem tettek eleget. Az egyik Ortega kiváló művészetszociológiai írása (*A művészet dehumanizálódása*), a másik pedig regényelméletét tartalmazza (*Gondolatok a regényről*).

2005 még egy másik szempontból is jelentős; ebben az évben emlékezett meg a hispán világ Ortega halálának ötven éves évfordulójáról. Ebből az alkalomból 2005 októberében Madridban nagyszabású nemzetközi kongresszust tartottak (*Ortega medio siglo después 1955-2005: La recepción de su obra*) címmel; a konferencián Csejtei Dezső tartott előadást Ortega magyarországi és kelet-európai hatásairól.

2006-ban – részben az előző évi madridi konferencia utóhatásaként – Budapesten került sor egy Ortega-konferencia megrendezésére a Cervantes Intézet és a Spanyol Nagykövetség jóvoltából, *José Ortega y Gasset gondolatvilága* címmel. A konferencia szintén az ortegai integritás jegyében fogant; az előadók a legkülönbözőbb szempontokból vizsgálták a spanyol filozófus életművét, a spanyolországi előadók pedig egyebek között az új, kritikai összkiadás fejleményeiről is tájékoztatást adtak. A konferencián a pályázat résztvevői közül öten is előadást tartottak; Csejtei Dezső és Juhász Anikó Ortega Quijotekönyvének hermeneutikai dimenziójáról szóltak; Kalmár Zoltán Ortégának a vadászatról szóló kultúrfilozófiai esszéjét, Kutasi Mercédesz pedig Velázquez-értelmezét elemezte. Scholz László pedig a spanyol filozófus fordításelméleti nézeteit vizsgálta meg. A konferencia magyar előadásainak anyagát a *Pro Philosophia Füzetek* 48. száma külön kötetben jelentette meg.

A két utóbbi előadás már a 2006-os év egy másik eseményével állt kapcsolatban; ebben az esztendőben jelent meg egy újabb fordításkötet, Ortega Velázquezről szóló írásainak összefoglaló kiadása (*Velázquez-tanulmányok*. Attraktor: 2006. 147.o.) A kötet megjelentetése nemcsak tárgya miatt érdekes, hanem a módszer miatt is, ahogyan a festői életművet Ortega elemzi. Erről pedig elmondható, hogy a német szellemtörténeti iskola biográfikus-hermeneutikai hagyományának legjobb, gondolatgazdag folytatása.

2006 őszén nemzetközi Nietzsche-konferencia megrendezésére került sor Szegeden; ezen Csejtei Dezső és Juhász Anikó németül tartott előadást arról, hogy Nietzsche tömegelmélete milyen befolyást gyakorolt Unamuno és Ortega nézeteire. Az előadás megjelent a konferenciáról szóló kötetben.

2007-ben újabb Ortega-kötet látott napvilágot; a spanyol gondolkodó Európáról szóló írásainak kiadása (*Elmélkedések Európáról*. L'Harmattan: 2007. 122.o.) A kötet ismét egy másik oldal felől mutatja be Ortégát; mint az európai egység gondolatának egyik legodaadóbb hívét. A kötethez írt utószóban Csejtei Dezső és Juhász Anikó részletesen elemzik a spanyol félperiféria Európához való viszonyának bonyolult képletét, valamint az európaiság gondolatának végighúzódsát az ortegai életműben.

Úgyszintén 2007-ben jelent meg Madridban annak az előadásnak a spanyol nyelvű változata, melyet Csejtei Dezső és Juhász Anikó az előző évben tartott a Cervantes intézetben. Az előadás szövegének átdolgozott formája időközben Mexikóban is megjelent (lásd irodalomjegyzék.)

Még 2007-ben készült el, de már csak 2008-ban jelenik meg két további munka; az egyik Csejtei Dezső spanyol nyelvű tanulmánya Ortega magyarországi filozófiai hatásairól, amely a *Revista de Hispanismo Filosófico* 2008. évi 13. számában jelenik meg. A másik pedig az a fordításkötet, mely Ortégának ismét más arcait tárja elénk; *Tájak és emberek* címmel 13 esszét foglal magában, melyek – egy kivételtől eltekintve – az *El Espectador* című egyszemélyes folyóiratban jelentek meg. Az írások felölelik Ortega tájfilozófiai művészetét, melynek különösen korunk fenyegető ökológiai problémáinak fényében tűnnek különösen aktuálisnak, valamint az interszubsjektivitásról, a testről és a kommunikációról szóló néhány tanulmányát.

Összefoglaló gyanánt azt mondhatjuk, hogy a pályázat keretében összesen 6 könyv, 1 tanulmánykötet, valamint 16 itthon és külföldön megjelent tanulmány látott és lát napvilágot. Ezek révén immáron jóval összetettebb és differenciáltabb kép alkotható e spanyol gondolkodóról.

A pályázat főbb célkitűzései teljesültek. Részben teljesítetlen vállalás az, hogy nem készült el az Ortega magyarországi hatásait bemutató spanyol nyelvű kisonográfia; ennek az oka, hogy a spanyol kiadók – kellő érdeklődés hiányától tartva – nem vállalták egy ilyen kötet publikálását. Ennek pótlására jelenik meg viszont Spanyolországban az a tanulmány, mely ezeket a hatásokat összegzi.

Szeged, 2008. február

Csejtei Dezső
témavezető